

Ainevaldkond „Sotsiaalsained“

1. Ainevaldkonna üldisloomustus

1.1 Ainevaldkonna õppeained ja nädaltundide jaotumine klassiti

Õppeaine	1.kl	2.kl	3.kl	4.kl	5.kl	6.kl	7.kl	8.kl	9.kl
Ajalugu	-	-	-	-	1	2	2	2	2
Inimeseõpetus	-	1	1	-	-	-	1	1	-
Inimese- ühiskonnaõpetus	-	-	-	1	1	1	-	-	-
Ühiskonnaõpetus	-	-	-	-	-	-	-	-	2

Erinevalt riiklikust õppekavast õpetatakse II kooliastmes inimeseõpetust ja ühiskonnaõpetust õppeainena inimese- ja ühiskonnaõpetus põhjendusega, et need õppeained on omavahel tihedas lõiminguks. Integreeritud ainete tundide arv vastab riiklikus õppekavas antud kooliastme tundide arvule.

1.2 Valdkonnapädevus

Põhikooli lõpetaja:

- 1) on teadlik rahva ja maailma arengust, teadvustab kultuurilist ja maailmavaatelist eripära;
- 2) tunneb ning austab demokraatiat ja inimõigusi, mõistab ühiskonnas toimuvate muutuste põhjusi ja tagajärgi;
- 3) huvitub iseenda ja oma kogukonna arengust, mõistab oma võimalusi olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik;
- 4) teab oma õigusi ja kohustusi, järgib kehtestatud käitumisreegleid ning on seaduskuulekas;
- 5) valdab terviklikku positiivset minapilti, oskab analüüsida oma võimalusi ja kavandab neist lähtuvalt edasisi tegevusi;
- 6) omab teadmisi ja oskusi enesekontrolli, oma võimete arendamise ja tervisliku eluviisi kohta;
- 7) on õppinud hindama väärtusi nagu vabadus, inimväärikus, võrdõiguslikkus, ausus, hoolivus, sallivus, vastutustunne, õiglus ja isamaalisus ning lugupidamine enda, teiste inimeste ja keskkonna vastu;
- 8) suhtleb ja teeb koostööd nii eakaaslaste kui täiskasvanutega, arvestades partneri eripära ja situatsiooni;
- 9) tunneb lihtsamaid uurimismeetodeid ja kasutab neist mõnda õppes.

1.3 Üldpädevuste kujundamine ainevaldkonna õppeainetes

Sotsiaalsainete valdkonna õppeainete õppimise kaudu kujundatakse õpilastes kõiki kooli õppekavas kirjeldatud üldpädevusi, mille kujunemisel on kandev roll õpetajal, kelle väärtushinnangud, suhtlemis- ja sotsiaalsed oskused loovad sobiliku õpikeskkonna ning mõjutavad õpilaste väärtushinnanguid ja käitumist. Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil väljendada oma tundeid ja mõtteid, aktseptsida inimeste erinevusi ja maailmavaatelise mitmekesisust ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Õpitakse tundma ning

järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktseptitud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse esmane valmisolek märgata naiste ja meeste ebavõrdsust ühiskonnas ja aidata kaasa soolise võrdõiguslikkuse edendamisele.

1.4 Lõiming teiste valdkonnapädevuste ja ainevaldkondadega

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning näeb ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Tähtsad on koostööoskus ja töötamine rühmas, tõhusad oskused ja valmidus ühiskonnaellu sekkuda ning selles osaleda. Ainesiseses lõiming saavutatakse ainete temaatiliselt ja meetoodiliselt seostatud õpetamise, pädevusõpetuse ning läbivatest teemadest lähtuva ajaliselt kooskõlastatud projektõppe läbiviimise kaudu. Valdkonna aineõpetajad on omavahel kokku leppinud uurimistöö, projekti, arutluse, probleemi lahendamise; juhtumianalüüsi, allikaanalüüsi, arvamustöö, rühmatöö, ettekande, jutukese/kirjelduse ning essee hindamiskriteeriumites, mille nõuded kooliastmeti detailsemaks muutuvad. Ühiselt planeeritakse õppekäike ja ekskursioone.

Sotsiaalained on teiste ainevaldkondadega seotud valdkonnapädevuste kujundamise kaudu.

Keel ja kirjandus, sh võõrkeeled. Kujundatakse oskust väljendada end selgelt ja asjakohaselt nii suuliselt kui ka kirjalikult; lugeda ja mõista erinevaid tekste. Õpilasi juhatakse kasutama, ainealast sõnavara ning järgima õigekeelsusnõudeid. Tähtsustatakse teksti kriitilise analüüsi oskust, meediakirjaoskust, teabe hankimist, selle kriitilist hindamist, tööde vormistamist ning intellektuaalse omandi kaitset. Sotsiaalainete õppimise kaudu täiendatakse õpilaste teadmisi erinevatest kultuuridest ja traditsioonidest. Õpilasi suunatakse märkama oma kultuuri ja teiste kultuuride erinevusi ning neist lugu pidama. Juhatakse tähelepanu erinevate suhtluskeskkondade reeglitele ning ühiskondlikule mitmekesisusele.

Matemaatika. Kujundatakse järgmisi oskusi: ajaarvamine; ressursside plaanimine (aeg, raha); arvandmete esitlemine ja tõlgendamine (graafikud, tabelid, diagrammid); oskus probleeme seada, sobivaid lahendusstrateegiaid leida ja neid rakendada, lahendusideid analüüsida ning tulemuse tõesust kontrollida; oskus loogiliselt arutleda, põhjendada ja tõestada.

Loodusained. Õpitakse mõistma looduskeskkonna ja geograafilise asendi mõju inimühiskonna arengule, majanduse ressursse; ühiskonna jätkusuutlikku säästlikku tarbimist, üleilmastumist, globaalprobleemide märkamist ja mõistmist ning jätkusuutliku ja vastutustundliku eluviisi väärtustamist.

Tehnoloogia. Käsitletavate teemade kaudu kujundatakse oskust hinnata tehnoloogia rakendamise kaaskasutajate võimalusi ja ohte; rakendada nüüdisaegseid tehnoloogiaid tõhusalt ning eetilisele oma õpi-, töö- ja suhtluskeskkonda kujundades; kasutada tehnovahendeid eesmärgipäraselt ja säästlikult, järgides ohutuse ning intellektuaalomandi kaitse nõudeid.

Kunstiained. Käsitletakse Eesti, Euroopa ja maailma erinevate rahvaste kultuuriteemasid, iluhinnangute muutumist ajas; esteetilist arengut ja eneseteostuse võimalusi, rahvakultuuri ning loomingulist eneseväljendusoskust.

Kehaline kasvatus. Kujundatakse oskust mõista ja väärtustada kehalise aktiivsuse tähtsust tervisliku eluviisi osana; arendatakse sallivat suhtumist kaaslastesse ning koostööpõhimõtteid tervislikku

eluviisi järgides.

1.5 Läbivate teemade rakendamise võimalusi

Elukestev õpe ja karjääri plaanimine. Kujundatakse iseseisva õppimise oskus. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse tulevases tööelus vajalikke hoiakuid. Õpilane analüüsib oma võimeid, oskusi ja väärtusi ning seostab neid tulevase haridustee ja tööelu valikutega.

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus. Keskkond ja jätkusuutlik areng. Toetatakse õpilase kujunemist sotsiaalselt aktiivseks, vastutustundlikuks kogukonna- ja ühiskonnaliikmeks ja keskkonnateadlikuks inimeseks.

Kultuuriline identiteet. Toetatakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumislaadi kujundajana ja kultuuride muutumist ajaloo vältel ning kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust, on kultuuriliselt salliv ning koostööaldis.

Teabekeskond. Toetatakse õpilase kujunemist infoteadlikuks inimeseks, kes suudab ümbritsevat infokeskkonda kriitiliselt analüüsida ja selles toimida olenevalt eesmärkidest ning ühiskonnas omaks võetud kommunikatsioonieetikast.

Tehnoloogia ja innovatsioon. Toetatakse õpilase kujunemist uuendusaltiks ja tänapäevaseid tehnoloogiaid eesmärgipäraselt kasutada oskavaks inimeseks, kes tuleb toime kiiresti muutuvast tehnoloogilises elu-, õpi- ja töökeskkonnas.

Tervis ja ohutus. Toetatakse õpilase kasvamist vaimselt, emotsionaalselt ja füüsiliselt terveks ühiskonnaliikmeks, kes on võimeline käituma turvaliselt ning kujundama tervet keskkonda.

Väärtused ja kõlblus. Toetatakse õpilase kujunemist kõlbliselt arenenud inimeseks, kes tunneb üldtunnustatud väärtusi ja kõlbluspõhimõtteid, järgib neid koolis ja väljaspool kooli, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires.

2. Ajalugu

2.1. Õppe-ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli ajalooõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu ja näeb ajaloo ja oleviku vahel seoseid;
- 2) tunneb oma kodukoha, Eesti, Euroopa ning maailma ajalugu ajastute kõige enam iseloomustavate sündmuste ja isikute kaudu;
- 3) kasutab ajaloo põhimõtteid õiges kontekstis, eristab ajaloofakti tõlgendusest ning arvamusest, näeb ja sõnastab probleeme ning esitab neist lähtudes küsimusi ja pakub lahendusteid;
- 4) leiab, üldistab, tõlgendab, kasutab ja hindab kriitiliselt ajalooteavet ning allikate usaldusväärsust;
- 5) tunneb ja kasutab erinevaid õpivõtteid, tekstiliike ja teabeallikaid, väljendab oma teadmisi ning oskusi suuliselt ja kirjalikult ning kasutab õppetegevuses IKT vahendeid.

2.2. Õppeaine kirjeldus

Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks

vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse läbivalt kõikides kooliastmetes.

Maailma ajalugu käsitletakse valitud teemade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust ning paljusid Eesti ajaloo probleeme.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamine;
- 3) küsimuste esitamine ajaloo kohta ning neile vastamine;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitiline mõtlemine, arutlusoskus, järelduste tegemine ja seoste loomine ning oma seisukoha kujundamine ja põhjendamine;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades;
- 6) koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 7) allika analüüs ja töö ajalookaardiga;
- 8) info leidmine erinevatest teabeallikatest, selle kasutamine ja hindamine;
- 9) suuline ja kirjalik eneseväljendus;
- 10) IKT vahendite kasutamine.

2.3. Õppetegevused ja füüsiline õpikeskkond

Õppetegevust kavandades ja korraldades lähtub õpetaja kooli õppekavast.

Õppetegevust juhivad õpetaja valides selleks sobiva keskkonna. Lisaks kooliruumidele võib ajalooõpetuse toimuda ka näiteks muuseumis, looduses, kohalikes organisatsioonides ja teistes keskkondades, mis toetavad õpitulemuste efektiivsemat saavutamist.

Õppetegevustes:

- 1) õpitakse ajaloo põhimõisteid ja sõnavara; harjutatakse nende kasutamist sobivas kontekstis;
- 2) õpitakse esitama küsimusi ja neile vastama;
- 3) õpitakse hankima informatsiooni;
- 4) arendatakse suulist ja kirjalikku eneseväljendust ning funktsionaalset lugemisoskust;
- 5) arendatakse koostööoskusi;
- 6) kasutatakse diferentseeritud ja mitmekesisid õppeülesandeid, lähtuvalt õppija iseärasustest;
- 7) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid.

2.4. Hindamine

Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega.

Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida

hindamisel ei arvestata.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid sisaldavad suulist ja kirjalikku (nii avatud kui vastusevariantidega küsimused) küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, lühiuurimuse koostamist ja arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle hindamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Lisaks üksikfaktide teadmisele hinnatakse ka tähtsamate ajaloosündmuste ja nähtuste omavaheliste seoste nägemist ja selgitamist.

2.5. II kooliastme õppeesmärgid

6. klassi lõpus õpilane:

- 1) kasutab asjakohaselt aja mõistega seonduvaid sõnu ja fraase *aeg, muinasaeg, vanaaeg, sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, rooma number, ajatelg*;
- 2) tunneb mõningaid iseloomulikke sündmusi kodukoha ja Eesti ajaloost ning seostab neid omavahel;
- 3) teab mõnda ajaloolist asumit, selle tekkimise ja kujunemise põhjuseid;
- 4) hindab materiaalsel keskkonda kui ajaloosündmuste peamist kandjat;
- 5) toob näiteid muinasaja ja vanaaja kohta;
- 6) mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning esitab näiteid erinevate kultuurivaldkondade kohta;
- 7) mõistab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed ning loob lihtsamaid seoseid mõne sündmuse näitel;
- 8) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega ja hindab neid kriitiliselt;
- 9) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult, koostab kava, lühijuttu ja kirjeldust ning kasutab ajalookaarti.

2.6. Õppesisu ja-tulemused klassiti

5. klass

Õppesisu

I Sissejuhatus ajalooainesse

Ajalugu, ajalooallikad, ajaloo säilitamise, kogumise, uurimise ja eksponeerimisega seotud asutused, ajaarvamine, ajatelg, ajaloo periodiseerimine.

II Eesti muinas-ja keskaeg

Eesti asustamine, inimeste tegevusalad, oskused, uskumused. Muistne vabadusvõitlus, sõjajärgsed muutused ühiskonnas, pärisorjus, ristiusu mõjud eesti kultuurile, Liivi sõda, Eesti kolme kuninga valduses.

III Eesti uusaeg

Rootsi ja Vene aeg, Põhjasõda, maarahva kultuur, haridusolud ja kombed, mõisa-elu, talurahva seadused, ärkamisaeg, esimene maailmasõda.

IV Eesti lähiajalugu

Eesti iseseisvumine ja Vabadussõda, Eesti vabariik, Teine maailmasõda, ENSV, taasiseseisvumine, Eesti tänapäeval

Õpitulemused

- 1) kasutab kontekstis aja mõistega seonduvaid sõnu, lühendeid ja fraase *sajand, aastatuhat, eKr, pKr, araabia number, rooma number, ajaloo periodiseerimine, ajatelg*;
- 2) teab, et ajalugu jaotatakse perioodideks (vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu)

- 3) teab, et mineviku kohta saab teavet ajalooallikatest, töötab lihtsamate allikatega, kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik allikas, suuline allikas, esemeline allikas, audiovisuaalne allikas;
- 4) teeb vahet faktil ja arvamusel;
- 5) selgitab muuseumide, arhiivide ja muinsuskaitse rolli ajaloo säilitamisel;
- 6) nimetab ja kirjeldab mõnda oma kodukohas paiknevat ajaloolist objekti;
- 7) omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost muinasajast tänapäevani;
- 8) kirjeldab mõnda konkreetset kodukohta ja Eestiga seotud minevikusündmust ja mineviku inimeste eluolu;
- 9) leiab internetist ajaloo-alast infot;
- 10) väljendab oma teadmisi nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 11) kasutab ajalooatlast;
- 12) reastab kronoloogiliselt erinevaid ajaloosündmusi;
- 13) nimetab mõnda ajaloolist isikut ning selgitab tema rolli ajaloos.

6.klass

Õppesisu

I Muinasaeg ja vanaaeg

Muinas-ja vanaaja periodiseerimine. Muinasaja arengujärkude üldisloomustus: kiviaja inimese tegevusalad, põlluharimise algus, loomade kodustamine, käsitöö areng, metallide kasutusele võtmine. Eesti muinasaja üldisloomustus, Pulli, Kunda. Muinasaegsed mälestised – kalmed ja asulakohad – ning arheoloogilised leiud. Kodukohta inimasustus muinasajal.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab mõisteid *eKr, pKr, sajand, aastatuhat*; paigutab sündmusi ajateljele
- 2) kirjeldab inimkonna teket ja arengulugu;
- 3) kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- 4) näitab kaardil ning põhjendab, miks ja mis piirkondades sai alguse põlluharimine;
- 5) teab, mis muutatusi ühiskonnaelus tõi kaasa metallide kasutusele võtmine;
- 6) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, varanduslik ebavõrdsus, sugukond, hõim;
- 7) kujundab nõör- või kammkeraamika vaasimudeli;
- 8) teab ning näitab kaardil Eesti ja kodukohta esimesi inimasustusalasid.

II Vanad Idamaad

Õppesisu

Vanaaja sisu ja üldisloomustus: ajalised piirid, looduslikud olud. Vana-Egiptuse riigikorraldus, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Vaaraod Thutmosis III, Ramses II, Tutankhamon. Mesopotaamia, sumerite linnriigid, leiutised (ratas, potikeder), Hammurabi seadused, eluolu, religioon, kultuurisaavutused. Iisraeli ja Juuda riik, ainujumala usk, Vana Testament, kümme käsku.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid, ning näitab kaardil Egiptust, Palestiinat ja Mesopotaamiat; selgitab nende riikide hääbumist;
- 2) kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse, Mesopotaamia ja Juuda riigi näitel;
- 3) tunneb vanaaja kultuuri- ja teadussaavutusi: meditsiin, matemaatika, astronoomia, kirjandus, kujutav kunst, Gilgameš, Vana Testament, Egiptuse püramiidid ja Babülioni rippaiad; teab, et esimesed kirjasüsteemid olid kiilkiri ja hieroglüüfkiri;

- 4) teab, mille poolest on ajalukku läinud isikud Nebukadnetsar II, Hammurapi, Thutmosis III, Ramses II, Mooses, Taavet, Saalomon;
- 4) seletab mõisteid linnriik, sumerid, vaarao, muumia, sfinks, tempel, papüürus, sarkofaag, püramiid, preester.

III Vana-Kreeka

Õppesisu

Vanim kõrgkultuur Euroopas. Kreeka loodus ja rahvastik, Kreeta ja Mükeene kultuur. Kreeka linnriigid. Ühiskonnakorraldus ja kasvatus Ateenas ning Spartas. Linnriikide nõrgenemine ja alistamine Makedooniale. Aleksander Suure sõjaretk ning maailmariigi tekkimine. Vana-Kreeka kultuur ja religioon, eluolu ja mütoloogia. Olümpiamängud. Homerose kangelaseepika, ajalookirjutus, teater, kunst, arhitektuur, skulptuur, vaasimaal. Vana-Kreeka kultuuri tähtsus.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) näitab kaardil Kreetat, Kreekat, Balkani poolsaart, Ateenat ja Spartat, Olümpiat, Olümpost, Troojat, Makedooniat, Väike-Aasiat;
- 2) teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist; teab mõnda Kreeta ja Mükeene kultuuri ja Trooja sõjaga seotud legendid;
- 3) teab mõnda kreeka kangelaste ja jumalatega seotud lugu; koostab kokkuvõtte ühe kreeka jumala või kangelase kohta;
- 4) kirjeldab Vana-Kreeka kultuuri ja eluolu iseloomulikke jooni järgmistes valdkondades: kirjandus, teater, religioon, kunst, sport; võrdleb neid tänapäevaste kultuurinähtustega;
- 5) kujundab musta- või punasefiguurilise kreeka vaasi;
- 6) võrdleb Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust Ateena ja Sparta näitel;
- 7) selgitab Kreeka-Pärsia sõdade põhjusi ja tulemusi; teeb kokkuvõtte olulisematest lahingutest ning nendega seotud pärimustest;
- 8) teab, mille poolest olid kuulsad isikud Homeros, Sokrates, Platon, Aristoteles, Aristophanes, Sophokles, Aleksander Suur, Hippokrates, Pythagoras;
- 9) teab, mis olid 7 vanaaja maailmaimet ning oskab üht neist põhjalikumalt tutvustada;
- 10) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid polis, rahvakoosolek, akropol, agoraa, türann, aristokraatia, demokraatia, filosoofia, kodanik, ori, eepos, atleet, olümpiamängud, teater, tragöödia, komöödia, koturn, mask, skulptuur, hellenism, tähestik.

IV Vana-Rooma

Õppesisu

Rooma riigi tekkimine, looduslikud olud, kuningad. Rooma Vabariigi algus ja ühiskondlik korraldus. Rooma võimu laienemine Vahemere maades. Hannibal, Caesar, vabariigi lõpp. Rooma keisririigi ühiskondlik korraldus. Augustus, Rooma impeerium ja selle lõhenemine. Vana-Rooma kultuur, kunst ja arhitektuur, rahvas ja eluolu, avalikud mängud. Ristiusu teke, Uus Testament.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) näitab kaardil Apenniini poolsaart, Vahemerd, Kartaagot, Roomat, Konstantinoopolit, Ida-Roomat ja Lääne-Roomat;
- 2) teab Rooma riigi tekkelugu, eristab selle juures fakti ja legendi;
- 3) oskab tingmärkidest juhindudes näidata kaardil Rooma riigi territooriumit ja selle laienemist; selgitab Rooma-Puunia sõdade osa Rooma laienemises;
- 4) selgitab provintside valitsemise põhimõtteid ning vallutussõdade tagajärgi;
- 5) iseloomustab eluolu ja kultuuri Rooma riigis; võrdleb seda Vana-Kreeka ja tänapäevaga;
- 6) võrdleb rooma ja kreeka mütoloogiat; leiab sarnasusi ja erinevusi;

- 7) selgitab, kuidas sai alguse ristiusk ning mis on kristluse põhiideed;
- 8) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kuningriik, vabariik, keisririik, foorum, kapitoorium, Colosseum, Circus Maximus (hipodroom), pontifex maximus, triumf, patriits, plebei, konsul, senat, rahvatribuun, orjandus, amfiteater, gladiaator, leegion, kodusõda, akvedukt, term, kristlus, piibel, provints, ladina keel.
- 9) selgitab nende isikute rolli ajaloos: Hannibal, Caesar, Octavianus, Kleopatra, Augustus, Jeesus Kristus;
- 10) selgitab, kuidas, millal ja mis põhjustel Rooma riik lagunes.

2.7. III kooliastme õppeesmärgid

9. klassi lõpetaja:

- 1) kirjeldab ajaloo põhietappe näidete kaudu;
- 2) mõistab eri ajastute kultuuripanust ning iseloomustab tähtsamaid ajaloosündmusi, isikuid ja kultuurinähtusi;
- 3) võrdleb ajaloosündmusi ja -nähtusi, leiab sarnasusi ja erinevusi, toob esile põhjusi ja tagajärgi, arutleb märksõnade/küsimuste toel, kujundab oma seisukoha ning põhjendab seda nii suuliselt kui ka kirjalikult;
- 4) teab Eesti ühiskonna arengujärke ja tähtsamaid ajaloosündmusi, seostab kodukoha, Eesti ja Euroopa ajalugu maailma ajalooga ning saab aru, et ajaloosündmusi võib tõlgendada mitmeti;
- 5) töötab mitmesuguste ajalooallikatega, kommenteerib ja hindab neid kriitiliselt;
- 6) otsib, analüüsib ja kasutab ajalooinfot, koostab kava ja mõistekaarti, lühiuurimust, esitleb seda suuliselt ja kirjalikult ning IKT vahendeid kasutades;
- 7) töötab kaardiga ja koostab lihtsamaid skeeme;
- 8) oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ja mõistab nii ametite kui ka töö sisu muutumist ajas;
- 9) mõistab ajalooteadmiste vajalikkust igapäevaelus ning teab ajalooga seotud erialade õppimise võimalusi.

2.8. Õppesisu ja-tulemused klassiti

7.klass

Õppesisu

I Keskaeg ja varauusaeg. Maailm keskajal 476–1492.

Keskaegse maailmapildi mõju maailma ajaloole, keskaja ühiskonna üldiseloomustus ja periodiseering. Läänikord, eluolu. Kiriku ja kultuuri osa keskajal, ristiusu õpetuse alused, ristiõjad, keskaja haridus, ülikoolid ja teadus, romaani ja gooti stiil. Frangi riik, Frangi riigi teke, riik Karl Suure ajal, Frangi riigi jagunemine, kolm tuumikala: Itaalia, Prantsusmaa ja Saksamaa. Araablased. Araabia ühiskond, Muhamed. Islam, araabia kultuur ja selle mõju Euroopale. Bütsants, Bütsantsi tugevuse põhjused, Justinianus I, Vana-Vene riik. Linnad ja kaubandus, linnade teke ja eluolu, hansakaubandus Põhja-Euroopas, tsunftikord, linnade valitsemine. Põhja-Euroopa ja Eesti. Skandinaavia eluviis ja ühiskond, viikingite retked. Eesti keskajal, eluolu muinasaja lõpus. Muinasmaakonnad, muistne vabadusvõitlus ja ristiusustamine, ühiskonna struktuur. Valitsemine, Liivi Ordu. Linnad. Keskaja ühiskond Saksamaa, Inglismaa ja Prantsusmaa näitel. Saksa-Rooma keisririik, parlamendi kujunemine Inglismaal, Prantsusmaa ühendamine. Eluolu keskajal. Asustus, tegevusalad ja eluolu kodukohas muinasaja lõpul.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab keskaja periodiseerimist, loeb infot ajateljelt ja paigutab sinna sündmusi;

- 2) kirjeldab läänikorda, feodaalset hierarhiat, seisuslikku ühiskonda, naturaalmajandust ning talupoegade ja feodaalide elulaadi;
- 3) teab kiriku osa keskaja ühiskonnas nii kultuuripärandi säilitajana kui ka maailmapildi kujundajana; selgitab usuliste vähemuste olukorda katolikus kultuuris;
- 4) seostab keskaegse elu sõltuvuslikkust loodusest ja usust;
- 5) teab, kuhu ja millal tekkisid keskaegsed linnad, ning kirjeldab keskaegse linna eluolu, valitsemist ja kaupmeeste ning käsitöölise rolli selles;
- 6) iseloomustab Frangi riigi teket ja osatähtsust varakeskaegses ühiskonnas ja riigi jagunemise tagajärgi, näitab Frangi riiki ja selle jagunemist kaardil;
- 7) iseloomustab arabia kultuuri, usundit ja selle mõju Euroopale, näitab kaardil araablaste vallutusi;
- 8) kirjeldab viikingite elu, nimetab ja näitab kaardil nende retkede põhisuundi;
- 9) toob esile ristsõdade eesmärgid ja tulemused;
- 10) nimetab Eesti muinasmaakondi ja suuremaid linnuseid, iseloomustab eestlaste eluolu muinasaja lõpul, Eesti ristiusustamist ning muistset vabadusvõitlust;
- 11) teab, kuidas kujunes Bütsantsi riik ja tekkis Vana-Vene riik; selgitab nende riikidega seotud olulisemaid sündmusi;
- 12) seletab mõisteid germaanlased, majordoomus, paavst, kuuria, kardinal, katedraal, abt, abtiss, klooster, patriarh, piiskop, preester, tsölibaat, tonsuur, toomhärja, pühak, reliikvia, palverännak, munk, nunn, senjäär, vasall, trubaduur, vapp, feodaal, pärisori, ekstensiivne ja intensiivne põllumajandus, Inglise parlament, raad, tsunft, skraa, gild, Hansa Liit, Mõõgavendade Ordu, Liivi Ordu, romaani stiil, gooti stiil, koraan, mošee, rektor, dekaan, 7 vaba kunsti, paradiis, põrgu, viimne kohtupäev, sakrament, indulgents, ketser, basiilika, kodakirik, puhastustuli, inkvisitsioon;
- 13) teab, kes olid Muhamed, Chlodovech, Pippin Lühike, Karl Suur, Justinianus I, Püha Benedictus, Jeanne d` Arc, Innocentius III, Lembitu, piiskop Albert ning iseloomustab nende tegevust;
- 14) võrdleb keskaegset kooliharidust tänapäevaga selle sisu, kättesaadavuse, vormi osas;
- 15) teab, millal ja kuhu asutati esimesed (üli)koolid; kuidas oli ülikoolides korraldatud õpe; selgitab keskaegse teaduse ja tänapäevase teaduse peamisi erinevusi.

II Maailm varauusajal 1492–1600.

Õppesisu

Ühiskond varauusajal, tehnoloogia, uue maailmapildi kujunemine. Tehnoloogia areng, majandussuhted, humanism, renessanss. Suured maadeavastused. Ameerika avastamine, maadeavastuste tähendus Euroopale ja Euroopa mõju avastatud maades. Reformatsioon Saksamaal. Martin Luther. Eesti 16. sajandil, reformatsioon, haldusjaotus ja linnad. Liivi sõja põhjused ja tagajärjed.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, kuidas mõjutasid varauusaegset ühiskonda maadeavastused, tehnoloogia areng, humanism, renessanss ja reformatsioon;
- 2) kirjeldab Eesti haldusjaotuse muudatusi 16. sajandil, iseloomustab majanduse ja linnade arengut ning reformatsiooni mõju;
- 3) selgitab Liivi sõja põhjusi ja tagajärgi;
- 4) seletab mõisteid maadeavastused, reformatsioon, vastureformatsioon, protestandid, luteri usk, renessanss, humanism, misjonär, kolonialism, konkistadoor, Trento kirikukogu ja jesuiidid;
- 5) teab, kes olid Kolumbus, Amerigo Vespucci, Vasco da Gama, Fernao de Magalhaes, Martin Luther, Michelangelo, Raffael, Mikolaj Kopernik, Galileo Galilei ja Leonardo da Vinci, Hernan Cortes, B. de las Casas ning iseloomustab nende tegevust.

8. klass

I Maailm 1600-1815

Õppesisu

Uusaja ühiskonna põhijooned Euroopas, absolutismi kujunemine, Louis XIV, valgustusfilosoofia, Inglise kodusõda ja restauratsioon, Inglismaa ja Prantsusmaa, 18. sajandi valgustatud absolutism Preisimaa näitel, Friedrich II. Eesti Rootsi ja Vene riigi koosseisus, valitsemine, keskviim ja aadli omavalitsus, Balti erikord, Põhjasõda, Peeter I, Eesti talurahvas 17. ja 18. sajandil, muutused majanduses ja poliitikas, vaimuelu (religioon, haridus, kirjasõna). USA iseseisvumine, Iseseisvussõda, USA riiklik korraldus. Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni ajastu. Prantsuse revolutsiooni põhjused ja kulg, Napoleoni reformid, Viini kongress ja poliitilised muutused Euroopa kaardil Vestfaali rahu ning Viini kongressi tulemusena, Prantsuse revolutsiooni ja Napoleoni sõdade tähtsus Euroopa ajaloos. Kultuur: barokk, klassitsism. Asustus ja eluolu paikkonnas 17.–18. sajandil.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) iseloomustab uusaja perodiseeringut, kasutab ajatelge;
- 2) iseloomustab varauusaja ühiskonnamudelit ja uusaja perekonnamudelit, võrdleb neid tänapäevaga;
- 3) teab, missugused konfessioonid olid uusajal enim levinud Euroopas;
- 4) selgitab teadusrevolutsiooni sisu ja mõju; koostab kokkuvõtte ühe teadlase kohta;
- 5) teab, mis muutused toimusid Rootsi ja Vene ajal Eesti võimukorralduses, talurahva elus, linnades, hariduses ja kultuuris ning mis olid Põhjasõja tagajärjed Eestile;
- 6) selgitab valitsemiskorralduse muutusi uusajal: seisuslik riik, absolutism, valgustatud absolutism, parlamentarism, vabariik;
- 7) selgitab Prantsuse revolutsiooni puhkemise põhjuseid, käiku ja tulemusi;
- 8) selgitab Napoleoni sõdade ja reformide põhjusi, tagajärgi ja mõju;
- 9) selgitab, mille poolest erineb ühiskonna ümberkorraldamine reformide ja revolutsiooni teel;
- 10) teab, kuidas ja millal tekkisid Ameerika Ühendriigid, ja kirjeldab Ameerika Ühendriikide riigikorraldust;
- 11) kirjeldab baroki ja klassitsismi põhijooni; oskab nimetada mõnda baroki ja klassitsismi ajastu kunstnikku ja heliloojat;
- 12) selgitab valgustuse sisu ja mõju; selgitab Montesquieu, Voltaire ja Rousseau põhimõtteid; mõistab võimude lahususe põhimõtte seost demokraatiaga;
- 13) teab, kes olid Napoleon, Louis XIV, Peeter I, Karl XII, Forselius, George Washington, A.T. Helle, Stefan Batory, Johan Skytte, Gustav II Adolf ning iseloomustab nende tegevust.

II Maailm 1815–1918

Õppesisu

Industriaalühiskonna kujunemine, tööstuslik pööre, vabrikutootmine, linnastumine, industriaalühiskonna sotsiaalne pale, 19. sajandi poliitilised õpetused. Rahvuslus ja rahvusriigid, rahvusluse kasv Euroopas, rahvusriigi loomine Saksamaa näitel, Saksa keisririik. Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul, Vene impeeriumi äärealade poliitika, talurahvaseadused, rahvuslik ärkamine, selle eeldused, liidrid ja üritused, venestusaeg, 1905. aasta revolutsiooni tagajärjed. Esimene maailmasõda, uue jõudude vahekorra kujunemine Euroopas, sõja põhjused, kulg ja tagajärjed, maailmasõja mõju Eestile. Eesti iseseisvumine: autonoomiast Vabadussõjani. Kultuur 19. sajandil ja 20. sajandi algul: eluolu, ajakirjandus, seltsiliikumine, sh kodukohas.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab ja näitab Euroopa poliitilisel kaardil Viini kongressil kokku lepitud põhimõtteid;
- 2) iseloomustab Saksa Keisriigi teket ning riigikorraldust;
- 3) selgitab USA kodusõja puhkemise põhjuseid, käiku ja tulemusi;
- 4) selgitab tööstusrevolutsiooni põhjuseid, käiku, sellega kaasnevaid muutusi ja mõju ühiskonnale;
- 5) iseloomustab Vene riigi ühiskondlikku ja poliitilist olukorda 19. sajandil ja 20. sajandi alguses;
- 7) kirjeldab rahvuslikku liikumist Eestis ja Euroopas;
- 8) iseloomustab Eesti iseseisvumist;
- 9) selgitab Esimese maailmasõja põhjusi, käiku, tulemusi ja tagajärgi;
- 10) näitab kaardil Esimeses maailmasõjas osalenud riikide liite, tekkinud ja kadunud riike;
- 11) iseloomustab 19. sajandi ja 20. sajandi alguse peamisi kultuuri- ja tehnikasaavutusi;
- 12) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid: kolonialism, emamaa, asumaa, orjus ja pärisorjus, rahvusriik, monopol, kapitalism, linnastumine, rahvuslik liikumine, venestamine, autonoomia, Antant, Kolmikliit, Keskriigid, liberalism, konservatism, sotsialism, positsioonisõda, imperialism, Päästekomitee, iseseisvusmanifest;
- 13) teab, kes olid Aleksander I, II, III ja Nikolai II; Otto von Bismarck, Kreutzwald, Jakobson, Jannsen, Hurt, Koidula, Peterson, Faehlmann, Lenin, Wilhelm II, Päts, Laidoner.

9. klass

I Maailm kahe maailmasõja vahel 1918–1939

Õppesisu:

Rahvusvaheline olukord, Pariisi rahukonverents, poliitiline kaart pärast Esimest maailmasõda, Versailles' süsteem. Rahvasteliidu tegevus ja mõju, sõjakollete kujunemine Aasias ja Euroopas. Maailmamajandus, ülemaailmse majanduskriisi põhjused, olemus ja tagajärjed. Demokraatia ja diktatuuri põhijooned. Demokraatia Ameerika Ühendriikide näitel, autoritarism Itaalia näitel, totalitarism NSV Liidu ja Saksamaa näitel. Eesti Vabariik, Vabadussõda, Asutav Kogu, maareform ja põhiseadus, demokraatliku parlamentarismi aastad, vaikiv ajastu, majandus, kultuur ja eluolu, välispoliitika. Kultuur ja eluolu kahe maailmasõja vahel, uued kultuurinähtused, teadus, tehnika areng, aatomiuuringud, auto ja lennuk, raadio, kino ja film, kirjandus ja kunst, uued propagandavahendid. Kultuur ja eluolu paikkonnas 20. sajandi algul.

Õpitulemused:

Õpilane:

- 1) näitab kaardil Esimese maailmasõja järel toimunud poliitilisi muutusi;
- 2) selgitab Versailles süsteemi põhimõtteid;
- 3) teab, miks loodi Rahvasteliit, selgitab selle toimimist ja puudusi;
- 4) selgitab Vabadussõja puhkemise põhjuseid, käiku ja tulemusi;
- 5) selgitab majandusolusid 1920. ja 1930. aastatel; teab, miks puhkes ülemaailmne majanduskriis ja missuguseid muutusi see kaasa tõi USA-s ja Euroopas;
- 6) iseloomustab ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda; selgitab demokraatia ja diktatuuri laienemise ilminguid;
- 7) selgitab diktatuuri natsi-Saksamaa, kommunistliku Venemaa ja fašistliku Itaalia näitel;
- 8) kirjeldab ning võrdleb Eesti Vabariigi arengut demokraatliku parlamentarismi aastail ja vaikival ajastul;
- 9) kirjeldab kultuuri arengut ja eluolu Eesti Vabariigis ning maailmas, nimetab uusi kultuurinähtusi ja tähtsamaid kultuurisaavutusi;
- 10) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, fašism, kommunism, natsionaalsotsialism, repressioon, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, vapsid, Tartu rahu;

11) teab, kes olid Jossif Stalin, Benito Mussolini, Adolf Hitler, Franklin Delano Roosevelt, Winston Churchill, Konstantin Päts, Johan Laidoner, Jaan Poska, Julius Kuperjanov, Johan Pitka ja Jaan Tõnisson.

II Teine maailmasõda 1939–1945

Õppesisu

Rahvusvaheline olukord. Lääneriikide järeleandmised Saksamaale. München. MRP. Sõjategevuse üldiseloostus, sõja algus ja lõpp, sõdivad pooled. Sõjategevus, rinded: Idarinne, Läänerinne, Vaikse Ookeani ja Põhja-Aafrika piirkond. Holokaust, ÜRO asutamine. Eesti Teise maailmasõja ajal, baaside ajastu, iseseisvuse kaotamine, juuniküüditamine, sõjategevus Eesti territooriumil, Nõukogude ja Saksa okupatsioon. Teise maailmasõja mõjud paikkonnas.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab, milline oli rahvusvaheline olukord Teise maailmasõja eel; nimetab ja näitab kaardil olulisemaid pingekoldeid;
- 2) nimetab ja selgitab Teise maailmasõja puhkemise põhjuseid, käiku, olulisemaid lahinguid, tulemusi ja tagajärgi;
- 3) selgitab MRP ja baaside lepingu tähtsust Eesti ajaloos;
- 4) iseloomustab Eesti Vabariigi iseseisvuse kaotamist, Eesti ja eestlaste osalemist sõjategevuses;
- 6) teab, mis riigid tegutsesid koostöös Saksamaaga ning mis riikidest moodustus Hitleri-vastane koalitsioon;
- 7) seletab mõisteid anšluss, MRP, holokaust, küüditamine, baaside leping, okupatsioon, ÜRO.

III Maailm pärast Teist maailmasõda 1945–2000

Õppesisu

Külm sõda, külma sõja põhijooned ja avaldumisvormid, kriisid ja sõjad. Läänemaailm USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel. USA ühiskond, sisepoliitika, ühiskondlikud liikumised, välispoliitika. Saksamaa Liitvabariigi majanduse areng, Ida- ja Lääne-Saksamaa suhted. Kommunistlikud riigid, kommunistliku süsteemi teke. NSV Liit, stalinism, sula, stagnatsioon. Eesti Nõukogude okupatsiooni all, piiride muutumine, repressioonid, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, poliitiline juhtimine, kultuur ja eluolu. Kommunistliku süsteemi lagunemine, perestroika ja glasnost, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Saksamaa ühinemine. Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. Laulev revolutsioon, Balti kett, põhiseadusliku korra taastamine. Maailm alates 1990. aastast, üldülevaade, Euroopa Liidu laienemine, NATO laienemine, uued vastasseisud. Kultuur ja eluolu 20. sajandi teisel poolel. Teaduse ja tehnika areng, aatomiuringud, infotehnoloogia, massikultuur, naine ja ühiskondlik elu, muutused mentaliteedis. Poliitilised liikumised, kultuur ja eluolu ning ajalooline mälu ja mäluasutused kodukohas.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab külma sõja põhijooni ning iseloomustab selle avaldumisvorme, näitab kaardil tähtsamaid külma sõja aegseid kriisikoldeid;
- 2) teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil 1990. aastail;
- 3) kirjeldab tööstusriikide arengut USA ja Saksamaa Liitvabariigi näitel;
- 4) kirjeldab kommunistlikku ühiskonda NSV Liidu näitel ning Eesti arengut NSV Liidu koosseisus;
- 5) toob esile kommunistliku süsteemi kokkuvarisemise põhjused ja tagajärjed;
- 6) kirjeldab Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti Vabariigi arengut;
- 7) iseloomustab kultuuri ja eluolu muutumist 20. sajandi vältel;
- 8) selgitab Hiina olulisemaid sündmusi rahvusvaheliste suhete ja inimõiguste kontekstis;

- 9) omab ettekujutust 20. sajandi lõpu ja 21. sajandi alguse olulisematest suundumustest;
- 10) seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, külm sõda, kriisikolle, kollektiviseerimine, industrialiseerimine, metsavennad, plaanimajandus, massirepressioon, Euroopa Liit, NATO, Balti kett, fosforiidikampaania, MRP-AEG, ERSP, IME, kodanike komiteed, laulev revolutsioon;
- 11) teab, kes olid Konrad Adenauer, Willy Brandt, Mao Zedong, Martin Luther King, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, Ronald Reagan, Arnold Rüütel, Siim Kallas, Lennart Meri, Edgar Savisaar, Mart Laar ja Alo Matiisen.

3. Inimeseõpetus, inimese-ja ühiskonnaõpetus

3.1. Õppe-ja kasvatuseesmärgid

Põhikooli inimeseõpetuse ning integreeritud inimese-ja ühiskonnaõpetusega taotletakse, et õpilane:

- 1) omab enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi;
- 2) suudab eristada ja mõista oma oskusi, võimeid ja emotsioone ning juhtida oma käitumist ja tegevust;
- 3) loob ja hoiab kaaslastega sõbralikke ja hoolivaid suhteid ning käitub mõistvalt konflikte lahendades;
- 4) omab teadmisi tervisest ja tervislikust eluviisist;
- 5) on teadlik turvalise käitumise reeglitest;
- 6) mõistab inimeste iseärasusi; suhtub lugupidavalt endasse ja teistesse, arvestab teisi ning saab aru üldinimlikest väärtustest: ausus, hoolivus, vastutustunne ja õiglus;
- 7) teab demokraatia põhimõtteid ning mõistab, kuidas need saavad toimida riigis ja koolis;
- 8) teab Eesti riigi riiklik-poliitilist korraldust ning selle toimimist;
- 9) teadvustab seaduste vajalikkust inimeste ühiselu ja tegevuse korraldamisel ning nende täitmise tähtsust;
- 10) mõistab omaalgatuse ja vabatahtliku tegevuse olulisust;
- 11) teab, et erinevais ametis töötamisel eeldatakse erinevaid teadmisi, oskusi;
- 12) oskab leida teavet oma eesmärkide ja huvide tarbeks ning seda kriitiliselt hinnata;
- 13) esitab oma teadmisi ja seisukohti selgelt ja veenvalt ning suudab neid põhjendada;
- 14) algatab ning teeb koostööd ühiste eesmärkide seadmisel ja elluviimisel.

3.2. Õppeaine kirjeldus

Inimese- ja ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks. Ainel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises nagu seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, kodanikualgatus, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, säästlik suhtumine keskkonda, oma maa kultuuripärandi väärtustamine, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse.

I kooliastmes on inimeseõpetuses rõhk õpilase enesekohasel pädevusel ning enese suhestamisel lähiümbrusega, lõimides ühiskonnaõpetuse temaatikat. II kooliastmes on keskmis õpilase sotsiaalne pädevus ja sotsiaalsete probleemide ennetamine ning õpilase tervist tugevdav ja väärtustav eluviis. Õpilane tutvub oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Ühiskonna toimimist käsitletakse kõige üldisemal kujul. Käsitelu keskmis on ümbritsevad inimesed, kool, kodukoht ja Eesti riik. III kooliastmes keskendutakse

õpilase ealiste iseärasuste (murdeiga) ja arenguülesannetega toimetulekule, tervise tervikkäsitlusele ning enese- ja sotsiaalsetele oskustele.

3.3. Õppetegevused ja füüsiline õpikeskkond

Inimese- ja ühiskonnaõpetuse õppimiseks loodav keskkond toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusalalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega ning on suunatud õpilaste positiivse mõtlemise arendamisele oma arengu- ja toimetulekuvõimaluste üle.

Õppeprotsessis:

- 1) arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid, sealjuures on põhirõhk hoiakute kujundamisel;
- 2) kasutatakse diferentseeritud ja iseseisvat mõtlemist soodustavaid õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust;
- 3) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 4) kasutatakse mitmekesist õppemeetodite valikut rõhuasetusega aktiivõppemeetodeile;
- 5) luuakse võimalused uurimus-, avastus-, juhtumi-, probleem- ja projektõppeks ning osalemiseks temaatilistes mängudes; tehakse praktilisi töid ning kujundatakse arutlusoskust ning kriitilise analüüsivõime oskust;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: arvutiklass, asutused, ettevõtted, mittetulundusühingud; kohtumised erinevate inimestega, vanemate kaasamine.

Klassiruumi füüsilise keskkonnaga tagatakse võimalused individuaalseks ja rühmatööks. Õpetust toetavad audiovisuaalne materjal, IKT-põhised õppematerjalid, näitvahendid, ajalehed ja ajakirjad, näidistööd, statistilised ja metoodilised materjalid jms. Korraldatakse õpet ka väljaspool klassiruumi.

3.4. Hindamine

Hindamise põhiülesanne inimeseõpetuses on toetada õpilase arengut, et kujuneks positiivne minapilt ja adekvaatne enesehinnang. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste, sh esituste ning kirjalike ja praktiliste tööde alusel, arvestades teadmiste ja oskuste vastavust ainekavades taotletavatele õpitulemustele ning õpilase individuaalseid iseärasusi ja mõtlemise arengut. Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ning kirjeldab mõistete sisu ja nendevahelisi seoseid;
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega;
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist, lähtudes õpiülesannete sisust.

Praktiliste tööde puhul hinnatakse töö plaanimise, tegemise, tulemuste tõlgendamise, järeldamise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust.

Ainekavas on õpitulemused kirjeldatud klasside kaupa. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnangutega. Hindamisel lähtutakse Keeni Põhikooli hindamise korraldusest. Õpitulemustega vastavuses olevad hindamise vormid valib aineõpetaja. Õpilasele antakse teada ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Praktiliste tööde puhul hinnatakse mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi kulgu.

Hoiakute, väärtuste (nt huvi tundmine, tähtsuse mõistmine, väärtustamine, vajaduste arvestamine, reeglite järgimine) ning eneseanalüüside kohta antakse tagasisidet.

3.5. I kooliastme õppeesmärgid

I kooliastme lõpuks õpilane:

- 1) teab, milline on tervislik eluviis ning kuidas hoida füüsilist ja vaimset tervist, ning peab neid väärtuslikeks;
- 2) teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning väärtustab neid;
- 3) teab põhilisi käitumisreegleid, arvestab neid ning kirjeldab, mis on õiglane ja ebaõiglane käitumine;
- 4) teab Eesti riigi sümboleid ja naaberriike;
- 5) kirjeldab, mis on lapse õigused ja kohustused, mõistab vastutust oma tegude eest ning plaanib oma aega ja igapäevaseid tegevusi;
- 6) oskab suhelda ning käituda teisi arvestades ja koostööd tehes, sõnastab oma tundeid ning teab, et nende väljendamiseks on erinevaid viise;
- 7) mõistab oma õigust keelduda ennast kahjustavast tegevusest ning teab, kuidas ohuolukorras abi kutsuda;
- 8) peab oluliseks hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- 9) peab lugu endast ja teistest ning teab, et inimesed, nende arvamused, hinnangud ja väärtused on erinevad;
- 10) tähtsustab sõprust ja toetavaid peresuhteid armastuse ning vastastikuse toetuse allikana.

3.6. Õppesisu ja -tulemused klassiti

2. klass

I Mina

Õppesisu

Mina. Minu erinevused teistest inimestest ja sarnasused nendega. Iga inimese väärtus.

Viisakas käitumine.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab oma välimust, huve ja tegevusi, mida talle meeldib teha;
- 2) eristab mehi ja naisi;
- 3) nimetab, mille poolest ta sarnaneb teistega ja erineb teistest;
- 4) väärtustab iseennast ja teisi;
- 5) mõistab viisaka käitumise vajalikkust.

II Mina ja tervis

Õppesisu

Tervis. Terve ja haige inimene. Tervise eest hoolitsemine. Ravimid.

Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine ja sport. Abi saamise võimalused.

Esmaabi.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab, kuidas oma tervise eest hoolitseda;
- 2) eristab nakkuslikke ja mittenakkuslikke haigusi;
- 3) saab aru, et ravimeid võetakse siis, kui ollakse haige, ning teab, et ravimid võivad olla inimese

tervisele ohtlikud;

- 4) kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus ning liikumine ja sport;
- 5) teab, et liikumine, puhkus ja tervislik toitumine on tähtsad seoses tervisliku eluviisiga;
- 6) demonstreerib lihtsamaid esmaabivõtteid;
- 7) teab hädaabi telefoninumbrit ja oskab kutsuda abi;
- 8) õpilane rakendab omandatud teadmisi ja oskusi.

III Mina ja minu pere

Õppesisu

Kodu. Koduarmastus. Perekond. Erinevad pered. Vanavanemad ja teised sugulased. Pereliikmete tegevus ja rollid. Vanemate ja teiste inimeste töö. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne. Kodu traditsioonid.

Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond. Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek. Ohud kodus ja koduümbruses.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) väärtustab oma kodu;
- 2) jutustab oma pere traditsioonidest;
- 3) kirjeldab, mille poolest perekonnad erinevad ja sarnanevad;
- 4) väärtustab oma peret;
- 5) selgitab lähemaid sugulussuhteid;
- 6) kirjeldab pereliikmete erinevaid rolle kodus;
- 7) kirjeldab ja eristab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes;
- 8) väärtustab üksteise abistamist ja arvestamist peres;
- 9) teab oma kohustusi peres;
- 10) teab inimeste erinevaid töid ja töökohti;
- 11) kirjeldab ohtlikke olukordi tänaval ning seda, kuidas seal käituda;
- 12) kirjeldab ohtlikke kohti ning olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti;
- 13) rakendab omandatud teadmisi ja oskusi.

IV Mina ja kodumaa

Õppesisu

Eesti – minu kodumaa. Kodukoht. Kodukoha sümbolid.

Rahvakalendri tähtpäevad.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) tunneb ära Eesti Vabariigi lipu ja vapi;
- 2) oskab nimetada Eesti Vabariigi pealinna, sünnipäeva ja presidenti;
- 3) leiab Euroopa kaardilt Eesti;
- 4) leiab Eesti kaardilt kodukoha;
- 5) tunneb ära kodukoha sümboolika;
- 6) nimetab oma kodukoha tuntud inimesi ja paiku;
- 7) kirjeldab mardi- ja kadripäeva, jõulude ning lihavõttepühade rahvakombeid;
- 8) väärtustab Eestit, oma kodumaad.

V Mina: aeg ja asjad

Õppesisu

Aeg. Aja plaanimine. Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus ja ausus.

Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) eristab aja kulgu ja seisu;
- 2) plaanib oma päevakava;
- 3) kirjeldab, kuidas sisustada vaba aega;
- 4) väärtustab tegevusi, mis loovad positiivse meeleolu;
- 5) oskab eristada oma ja võõrast asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta;
- 6) selgitab asjade väärtust;
- 7) väärtustab ausust asjade jagamisel;
- 8) rakendab omandatud teadmisi ja oskusi.

3. klass

I Mina

Õppesisu

Mina. Igaühe individuaalsus. Endasse suhtumine.

Lapse õigused ja kohustused.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) suhtub positiivselt endasse ja kaaslastesse;
- 2) võrdleb oma välimust, huve ja tugevaid külgi kaasõpilaste omadega;
- 3) väärtustab inimese õigust olla erinev;
- 4) nimetab enda õigusi ja kohustusi;
- 5) teab, et õigustega kaasnevad kohustused.

II Mina ja tervis

Õppesisu

Tervis. Tervise eest hoolitsemine. Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus, liikumine. Ohud tervisele ja toimetulek ohuolukorras.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) eristab vaimset ja füüsilist tervist;
- 2) kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine;
- 3) väärtustab tervislikku eluviisi;
- 4) kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist;
- 5) teab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral;
- 6) õpilane rakendab omandatud teadmisi ja oskusi.

III Mina ja meie

Õppesisu

Minu ja teiste vajadused. Sõbrad ja sõpruse hoidmine. Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine. Ausus ja õiglus. Leppimine. Vabandust palumine ja vabandamine. Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine. Oskus panna end teise inimese olukorda. Keeldumine kahjulikust tegevusest. Hea ja halb käitumine. Südametunnistus. Käitumisreeglid. Käitumise mõju ja tagajärjed. Liiklusreeglid. Mäng ja töö. Õppimine. Kohustetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab inimese eluks vajalikke olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega;
- 2) kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, ning hindab ennast nende omaduste järgi;
- 3) väärtustab sõprust;
- 4) väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist;
- 5) väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes;
- 6) nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid, toob näiteid olukordade kohta, kus need tekivad, ning leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks;
- 7) teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalda korral;
- 8) mõistab, et kiusamine on taunitud käitumine;
- 9) demonstreerib õpitu olukorras, kuidas keelduda ennast kahjustavast tegevusest;
- 10) eristab enda head ja halba käitumist;
- 11) kirjeldab oma sõnadega, mida tähendab vastustundlikkus ja südametunnistus;
- 12) nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ning põhjendab nende vajalikkust;
- 13) kirjeldab oma käitumise tagajärgi ja annab neile hinnangu;
- 14) teab liikluseeskirja, mis tagab tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt;
- 15) eristab tööd ja mängu;
- 16) selgitab enda õppimise eesmärgid ja toob näiteid, kuidas aitab õppimine igapäevaelus paremini hakkama saada;
- 17) teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimise ajal, ning kirjeldab oma tegevuse plaanimist nädalas, väärtustades vastutust;
- 18) väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust;
- 19) teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd;
- 20) rakendab omandatud teadmisi ja oskusi.

IV Mina: teave ja asjad

Õppesisu

Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju.

Raha. Raha teenimine, kulutamine ja laenamine. Oma kulutuste plaanimine.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab erinevate meeltega tajutavaid teabeallikaid;
- 2) selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid;
- 3) teab, et raha eest saab osta asju ja teenuseid ning raha teenitakse tööga;
- 4) mõistab oma vastutust asjade hoidmise ja laenamise eest;
- 5) selgitab, milleks kasutatakse raha ning mis on raha teenimine, hoidmine, kulutamine ja laenamine;
- 6) kirjeldab, mis vajadusi tuleb arvestada taskuraha kulutades ja säästes.

V Mina ja kodumaa

Õppesisu

Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid. Küla, vald, linn, maakond. Eesti Vabariigi riiklikud, rahvuslikud sümboolid. Erinevate rahvaste tavad ja kombed.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas;
- 2) leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid;
- 3) nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümboleid;
- 4) kirjeldab Eestis elavate rahvaste tavasid ja kombeid ning austab neid;

- 5) väärtustab oma kodumaad;
- 6) rakendab omandatud teadmisi ja oskusi.

3.7. II kooliastme õppeesmärgid

II kooliastme lõpuks õpilane:

- 1) väärtustab enda ja teiste positiivseid iseloomujooni ja omadusi;
- 2) väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus: üksteise aitamist, jagamist, hoolitsemist ja koostööd;
- 3) kirjeldab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske ja väärtustab tervislikku elu uimastiteta;
- 4) kirjeldab, millised kehalised ja emotsionaalsed muutused toimuvad murdeas;
- 5) kirjeldab enesehinnangu parandamise ning enesekontrolli tegemise võimalusi ja tähtsust igapäevasuhetes;
- 6) kirjeldab ja selgitab konfliktide võimalikke põhjusi ning oskab eristada tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahenduse viise;
- 7) väärtustab turvalisust, tervist ja tervislikku eluviisi ning arvestab tervisliku eluviisi komponente igapäevaelus;
- 8) mõistab inimeste iseärasusi ning teab, et inimesed erinevad rahvuse, soo, vaimse ja füüsilise suutlikkuse ning vaadete ja usutunnistuste poolest; on salliv erinevuste suhtes ja valmis koostööks;
- 9) toob näiteid ühiskonna toimimiseks ja arenguks vajalikest elukutsetest ja ettevõtetest ning väärtustab töötamist kui peamist elatusallikat ning mõistab, miks erinevais ametis töötamisel eeldatakse erinevaid teadmisi, oskusi ja isiksuseomadusi;
- 10) tunneb oma õigusi ja vastutust omanikuna ja tarbijana;
- 11) loob, kasutab ja jagab infot ning väärtustab enda ja teiste autorite tööd;
- 12) teab, et tal on õigus saada abi, ning oskab leida abi ettetulevates elusituatsioonides;
- 13) teab ja väärtustab demokraatia põhimõtteid;
- 14) mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis, märkab probleeme koolis, toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat;
- 15) teab Eesti riigi valitsemise põhilisi institutsioone, kirjeldab nende ülesandeid (kohalik omavalitsus, Riigikogu, Vabariigi Valitsus, Vabariigi President, kohus) ning nimetab erinevaid riigijuhtimisega seotud ameteid/elukutseid;
- 16) teab, mis on põhiseadus ja teised seadused, miks tuleb seadusi täita; teab, mis on lapse õigused ja vastutus;
- 17) demonstreerib õpituatsioon, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest ja kuidas aktiivselt kuulata ja kehtestavalt käituda.

3.8. Õppesisu ja -tulemused klassiti

4.klass

Õppesisu

I Kool

Kool enne meid. Kool tänapäeval. Reeglid koolis. Õppimine. Mis aitab õppida? Kuidas me mõtleme? Vägivald koolis.

Õpitulemused:

- 1) teab, et Eestis on koolidel pikk ajalugu;
- 2) teab, et turvatunde tagavad koolis täiskasvanud ja õpilased;
- 3) teab, et kõikidel õpilastel on võrdsed õigused;
- 4) saab aru, et õppimine on mõtestatud tegevus;

5) on teadlik, et on olemas füüsiline, sõnaline ja vaikiv vägivald.

II Mina ja teised

Õppesisu

Nimi. Minapilt. Emotsioonid ja kehakeel. Hoolivus. Hoolivus ja abistamine. Tahe ja eesmärgid. Väärtushinnangud. Inimesed on erinevad. Konflikt.

Õpitulemused:

- 1) teab, mis on lapse õiguste konventsioon;
- 2) teab mis on isikutunnistus;
- 3) teab, et mitmekülgsed inimesed rikastavad maailma;
- 4) oskab rääkida hoolimisest oma lähedaste eest;
- 5) teab, et empaatia on võime teist inimest mõista;
- 6) teab, et inimeste väärtushinnangud võivad erinevad.

III Ühiskond

Õppesisu

Kellest koosneb ühiskond? Küla ja linn. Rahvas ja rahvus. Riik.

Õpitulemused:

- 1) teab, et ühiskonna moodustavad kõik ühes riigis elavad inimesed;
- 2) oskab rääkida külade tekkest;
- 3) teab, et kõik inimesed on võrdsed;
- 4) seletab oma sõnadega mõisteid rahvus, riik.

IV Tervishoid

Õppesisu

Tervis. Tervise hindamine. Eluviis. Tervislik toitumine. Tervis ja meelemürgid.

Õpitulemused:

- 1) oskab plaanida oma päevakava;
- 2) väärtustab tervist ja tervislikku eluviisi;
- 3) kirjeldab tervisliku toitumise põhimõtteid;
- 4) selgitab, mis on mitmekülgne ja tasakaalustatud toit;
- 5) kirjeldab uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele;
- 6) teab enda tervisenäitajaid.

5.klass

Õppesisu

I Kultuur

Mitmekultuuriline Eesti. Moraal ja tava. Kultuur ja religioon. Usundid.

Õpitulemused:

- 1) selgitab mõisteid materiaalne ja vaimne kultuur ning toob nende kohta näiteid enda ümbrusest;
- 2) mõistab rahva ja rahvuse mõiste erinevust, toob nende kohta näiteid;
- 3) nimetab Eestis elavaid vähemusrahvusi;
- 4) kirjeldab viisakust ja käitumisnorme Eesti kultuuriruumis;
- 5) toob näiteid Eesti rahvakommetest;
- 6) selgitab mõistet religioon; nimetab suurimaid usundeid maailmas;
- 7) teab, mis on usuvabadus;
- 8) oskab leida infot kristluse, islami, judaismi kohta.

II Info ja meedia

Õppesisu

Infoallikad. Internet. Küberkiusamine ja internetiviisakus. Ajakirjandus. Teadlik meediatarbija. Reklaam. Sõnavabadus. Autoriõigus.

Õpitulemused:

- 1) nimetab erinevaid infoallikaid;
- 2) oskab kasutada teatmeteoseid, leiab vajalikku infot internetist;
- 3) selgitab internetis valitsevaid võimalusi ja ohte;
- 4) teab, mis on küberkiusamine, teab, mida selle ennetamiseks või vähendamiseks teha;
- 5) selgitab mõistet ajakirjandus;
- 6) eristab faktipõhist, arvamusel põhinevat ja meelelahutuslikku ajakirjandust;
- 7) tunneb ära reklaami; selgitab reklaamiga kaasnevaid võimalusi ja ohte;
- 8) selgitab sõnavabadusega kaasnevaid õigusi ja kohustusi;
- 9) teab, missugused õigused kaasnevad autorlusega.

III Töö ja tarbimine

Õppesisu

Mina ja raha. Soovid, vajadused ja võimalused. Pere eelarve. Laenamine. Elukutsed. Teadlik tarbija. Tarbijakaitse.

Õpitulemused:

- 1) mõistab oma soovide, vajaduste ja võimaluste erinevust;
- 2) selgitab raha ja valuuta mõistet;
- 3) oskab turvaliselt kasutada pangakaarti;
- 4) selgitab tulude ja kulude mõistet;
- 5) teab, mis on laenamine, säästmine;
- 6) mõistab teadmiste ja oskuste seost tulevase elukutse valikuga;
- 7) selgitab, kuidas käitub teadlik tarbija.

IV Keskkond ja tervis

Õppesisu

Tervislik, looduslik ja tehiskeskkond. Liiklusohutus. Enesekontroll ja emotsioonid. Õnnelikkus ja heaolu. Stress ja depressioon.

Õpitulemused:

- 1) iseloomustab oma elukeskkonda;
- 2) eristab tehis- ja looduskeskkonda;
- 3) nimetab tervislikus elukeskkonnas valitsevaid tingimusi;
- 4) kirjeldab ohutut liiklemist;
- 5) tunneb last puudutavat liikluseeskirja, selgitab olulisemaid liiklusmärke;
- 6) mõistab enesekontrolli vajalikkust;
- 7) suudab kirjeldada ja eristada oma emotsioone;
- 8) iseloomustab õnnelikku inimest;
- 9) seletab mõisteid stress ja depressioon, selgitab, kuidas saab stressi ennetada või vähendada.

V Murdeiga

Õppesisu

Keha muutumine. Hormoonid ja suguküpsus. Emotsioonide ja mõtlemise areng. Suhted.

Õpitulemused:

- 1) kirjeldab murdeas inimese keha muutumist;

- 2) selgitab mõisteid hormoonid, suguküpsus;
- 3) teab, missugune on tervislik käitumine murdeeas;
- 4) mõistab, et tundeelu iseärasused on seotud murdeeaga;
- 5) mõistab, et suhete hoidmine teistega on vajalik enda tundma õppimiseks;
- 6) iseloomustab viisakat ja hoolivat suhtlemisviisi sookaaslaste, vastassugupoole ja vanematega.

6.klass

Õppesisu

I Suhtlemine

Suhtlemise vajalikkus. Suhtlemist mõjutavad tegurid. Suhtluskanalid. Eelarvamused suhtlemisel. Verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine. Aktiivne kuulamine. Rollid ja rollikonflikt. Eneseavamine. Kehtestav, agressiivne ja alistuv käitumine. Otsustamine ja probleemide lahendamine. Vastutus otsustamisel. Erinevate käitumisviiside leidmine probleeme lahendades. Ei ütlemine ennast ja teisi kahjustava käitumise puhul. Sõprussuhted.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab suhtlemise olemust ning väärtustab tõhusate suhtlusoskuste vajalikkust;
- 2) kirjeldab erinevaid mitteverbaalseid suhtlusvahendeid ning nende mõju verbaalsele suhtlemisele;
- 3) demonstreerib õpituatsioonis aktiivse kuulamise jt tõhusa suhtlemise võtteid;
- 4) teadvustab eelarvamuste mõju suhtlemisele ja toob näiteid eelarvamuste mõju kohta igapäevasuhtluses;
- 5) eristab ning kirjeldab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumiste mõju suhetele;
- 6) teab, et ei ütlemine on oma õiguste eest seismine, ning demonstreerib õpituatsioonis kehtestava käitumise võtteid;
- 7) teab probleemide erinevaid lahendusviise ja oskab neid õpituatsioonis kasutada;
- 8) selgitab ja kirjeldab eri situatsioonidesse sobiva parima käitumisviisi valikut;
- 9) väärtustab sõprust kui vastastikuse usalduse ja toetuse allikat;
- 10) kirjeldab kaaslaste mõju ja survet otsustele, mõistab otsuste tagajärge.

II Riik ja demokraatia

Õppesisu

Riigi tunnused. Riigi vormid. Demokraatia ja mittedemokraatia. Inimõigused. ÜRO Inimõiguste Ülddeklaratsioon ja Eesti põhiseadus. Laste õigused ja kohustused. Kodanikud ja mittekodanikud. Kodanikuühiskond. Kodanikeühendused.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) nimetab riigi tunnuseid;
- 2) selgitab mõisteid monarhia, vabariik, demokraatia ja mittedemokraatia;
- 3) nimetab olulisemaid inimõigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi; teab, missugustes dokumentides on inimõigused fikseeritud;
- 4) selgitab lapse õigusi ja kohustusi perekonnas, koolis, ühiskonnas; mõistab vanusega seotud õiguste ja kohustuste seost;
- 5) teab, mis tingimustel saab Eesti kodakondsuse; teab, missugused õigused ja kohustused on kodanikul ja mittekodanikul;
- 6) seletab oma sõnadega ja kasutab kontekstis mõisteid kodanikuühendus, kodanikualgatus, vabatahtlik

tegevus; nimetab mõnda kodukohas tegutsevat vabatahtlikku ühendust;
7) iseloomustab demokraatia põhimõtteid ja õpilasesinduse rolli koolis.

III Eesti vabariigi toimimine

Õppesisu

Eesti vabariigi ajalugu. Valimised. Võimude lahusus. Parlament, president, valitsus. Kohtusüsteem. Kohalik omavalitsus ja kohalik elu. Seadusandlus. Sise- ja välisturvalisus. Euroopa Liit, ÜRO ja NATO.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab olulisemaid Eesti Vabariigi ajalooga seotud daatumeid;
- 2) teab, et Eesti on demokraatlik vabariik, kus võim vahetub valimiste teel;
- 3) selgitab võimude lahususe põhimõtet;
- 4) iseloomustab parlamendi, valitsuse, kohtu ja presidendi omavahelisi seoseid ja nimetab nende tööülesandeid;
- 5) teab nimeliselt, kes on peaminister, president, riigikogu esimees;
- 6) leiab infot põhiseadusest;
- 7) teab, et kõik on võrdsed seaduse ees ja peavad seadusi täitma, toob näiteid seaduskuuleka käitumise kohta;
- 8) teab, mis on kohalik omavalitsus ja kuidas seda valitakse, toob näiteid oma valla/linna omavalitsuse tegevuse kohta;
- 9) eristab kodanikualgatusel põhinevaid (nt naabrivalve, kaitseleit, gaidid, skaudid) ja riiklikke turvalisust tagavaid struktuure (politsei, päästeamet, kaitseväge); teab, milleks need vajalikud on ning oskab nende tegevuse kohta internetist infot otsida
- 10) nimetab olulisemaid rahvusvahelisi institutsioone, mille liige Eesti on ning selgitab liikmeksõlemise põhjust.

IV Esmaabi

Õppesisu

Tervis ja haigused. Levinumad nakkus- ja mittenakkushaigused. Käitumine õnnetusjuhtumi korral.

Esmaabi. Mürgistused. Uimastid.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) kirjeldab olukordi, kus saab ära hoida õnnetusjuhtumeid ja levinumaid nakkus- ja mittenakkushaigusi;
- 2) teab, et õnnetuse korral ei tohi enda elu ohtu seada, ning oskab abi kutsuda;
- 3) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi tubaka, alkoholi ning teiste uimastitega seotud olukordades: enesetunnetus, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja suhtlusoskus;
- 4) demonstreerib õpituatsioonis lihtsamaid esmaabivõtteid (nt kõhuvalu, külmumine, luumurd, minestamine, nihestus, peapõrutus, palavik, päikesepiste jm).

3.9. III kooliastme õppeesmärgid

III kooliastme lõpuks õpilane:

- 1) teab, mis on tervislik eluviis, oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid ja analüüsida enda vastutust valikutes; teab tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise tähtsust igapäevaelus;
- 2) teab ning oskab otsida olulisi infoallikaid tervisetabe ja -abi saamiseks;

- 3) teab, mis arengumuutused toimuvad murdeas, ja mõistab murdeea eripära teiste eluperioodide seas;
- 4) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, mõistab nende vajalikkust rühmas ning kirjeldab rühma mõju inimese käitumisele;
- 5) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; mõistab seksuaalõiguste vajalikkust;
- 6) teab, kuidas luua ja säilitada toetavaid ning lähedasi suhteid;
- 7) teab nimetada ja demonstreerib õpituatsioonis mõningaid enesekasvatuse viise;
- 8) teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles;
- 9) teab inimest abistavate elukutsete töö sisu ja eeldatavaid võimeid, isiksuseomadusi jms ning analüüsib enda sobivust selleks tööks; oskab teha valikuid ja analüüsida enda vastutust valikutes tulevast haridusest ja tööelu kavandades;
- 10) analüüsib riskikäitumist mõjutavaid tegureid ja mõju inimese tervisele;
- 11) kasutab tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi riskikäitumisega seotud olukordades ning oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- 12) demonstreerib õpituatsioonis esmaabi põhilisi võtteid ja kirjeldab tõhusat käitumist ohuolukordades;
- 13) peab oluliseks hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet ning sõprust ja armastust vastastikuse toetuse allikana.

3.10. Õppesisu ja-tulemused klassiti

7. klass

I Inimese elukaar ja murdeea koht selles

Õppesisu ja õpitulemus

Areng ja kasvamine

Arengut ja kasvamist mõjutavad tegurid.

Õpilane:

- 1) kirjeldab, kuidas mõjutavad inimese kasvamist ja arengut pärilikud ning keskkonnategurid

Inimese elukaar

Murde- ja noorukiea koht elukaares.

Õpilane:

- 2) iseloomustab murde- ja noorukiea arenguülesandeid üleminekul lapseest täiskasvanuikka

Murdeea muutused

Varane ja hiline küpsemine – igaühel oma tempo. Muutunud välimus. Nooruki põhimured küpsemisperioodil. Suguküpsus.

Õpilane:

- 3) kirjeldab põhimuresid küpsemisperioodil ning nendega toimetuleku võimalusi;
- 4) selgitab, milles seisneb suguküpsus.

II Inimese mina

Õppesisu ja õpitulemus

Minapilt ja enesehinnang

Eneseanalüüs. Oma iseloomujoonte, huvide, võimete ja väärtuste määramine.

Õpilane:

- 1) selgitab, mis on minapilt ja enesehinnang;
- 2) kasutab eneseanalüüsi oma teatud iseloomujooni, huve, võimeid ja väärtusi määramises.

Naiselikkus ja mehelikkus. Soorollid ja soostereotüübid

Soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele.

Õpilane:

- 3) selgitab soorolli olemust ning kirjeldab soostereotüüpset suhtumist;
- 4) kirjeldab omadusi, mis teevad noormehe ja neiu meeldivateks suhtluskaaslasteks;
- 5) selgitab soorollide ja soostereotüüpide mõju inimese käitumisele ning tervisele.

Seksuaalsus

Seksuaalsuse olemus: seksuaalidentiteet, seksuaalne areng. Seksuaalne orientatsioon.

- 6) selgitab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust ning tunnete osa selles arengus

Positiivne suhtumine

Õpilane:

- 7) kirjeldab endasse positiivse suhtumise kujundamise ja säilitamise võimalusi.

III Inimene oma elutee kujundajana

Õppesisu ja õpitulemus

Enesekasvatuse alused ja võimalused

Enesekasvatuse võtmed. Vastutus seoses toimetulekuga.

Õpilane:

- 1) toob näiteid inimese võimaluste kohta ise oma eluteed kujundada;
- 2) kirjeldab põhilisi enesekasvatuse võtteid: eneseveenmist, enesetreeningut, eneseergutust ja -karistust ning enesesisendust;
- 3) väärtustab enesekasvatust ning toob näiteid enesekasvatuse võtete kohta;
- 4) mõistab, et toimetulek iseenda ja oma eluga tagab õnne ning rahulolu.

IV Inimene ja rühm

Õppesisu ja õpitulemus

Erinevad rühmad ning ja rollid rühmas

Rollide suhtelisus ja kokkuleppelisus.

Õpilane:

- 1) iseloomustab erinevaid rühmi ja toob näiteid enda kuuluvuse kohta erinevatesse rühmadesse;
- 2) kirjeldab enda rolli erinevates rühmades.

Reeglid, normid ja inimsuhted

Suhete loomine, säilitamine ja katkemine. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused: emotsioonidega toimetulek, enesetunnetamine, kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine, suhtlusoskus. Suhete väärtustamine. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Rühma surve ja toimetulek sellega.

Õpilane:

- 3) kirjeldab viise, kuidas luua ning säilitada mõistvaid ja toetavaid suhteid;
- 4) demonstreerib õpitu olukorras oskusi, mis aitavad kaasa suhete loomisele ja säilitamisele: üksteise aitamine, jagamine, koostöö, teineteise eest hoolitsemine;
- 5) selgitab sõltumatuse ja autoriteedi olemust inimsuhtes;
- 6) võrdleb erinevate rühmade norme ja reegleid ning kirjeldab enda õigusi ja kohustusi erinevates rühmades;
- 7) kirjeldab rühma kuulumise positiivseid ja negatiivseid külgi;
- 8) demonstreerib õpitu olukorras toimetulekut rühma survega;
- 9) mõistab normide ja reeglite vajalikkust ühiselu toimimisel ning korraldamisel.

Konfliktid

Konfliktide vältimine ja lahendamine

Õpilane:

- 10) kirjeldab suhete säilitamise ning konfliktide vältimise võimalusi;
- 11) demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid konfliktide lahendamise viise;
- 12) analüüsib emotsioonidega toimetuleku, kriitilise mõtlemise, probleemide lahendamise oskusi.

V Turvalisus ja riskikäitumine

Õppesisu ja õpitulemus

Riskikäitumise vältimine

Levinumad riskikäitumise liigid. Riskikäitumise mõju. Riskikäitumise mõju inimese tervisele ja toimetulekule. Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused riskikäitumisega toimetulekul. Hakkamasaamine kiusamise ja vägivallaga.

Õpilane:

- 1) kirjeldab levinumate riskikäitumiste tagajärgi, mõju inimese tervisele ja toimetulekule;
- 2) kirjeldab ja selgitab levinumate riskikäitumiste ärahoidmise ja neisse sekkumise võimalusi indiviidi ja rühma tasandil;
- 3) demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid käitumisviise kiusamise ja vägivalla korral;
- 4) tähtsustab seaduste rolli laste tervise kaitsel; teadvustab ennetamise ja sekkumise võimalusi ühiskonna tasandil.

8.klass

I Tervis

Õppesisu ja õpitulemus

Tervise olemus ja tervislik eluviis

Tervis kui heaoluseisund. Terviseaspektid: füüsiline, vaimne, emotsionaalne ja sotsiaalne tervis. Terviseaspektide omavahelised seosed. Toitumise mõju tervisele. Toitumist mõjutavad tegurid. Tervise tugevdamine. Kehaline vormisolek ja sobiva kehalise aktiivsuse valik. Tervislik eluviis ning sellega seonduvate valikute tegemine ja vastutus. Tegurid, mis mõjutavad tervisega seotud valikuid.

Õpilane:

- 1) kirjeldab füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse tervise vastastikust mõju ning seost;
- 2) analüüsib inimese toitumise mõju tervisele ja oma igapäevatoitu vastavust tervisliku toidu põhimõtetele;
- 3) selgitab kehalise aktiivsuse mõju inimese füüsilisele, vaimsele, emotsionaalsele ja sotsiaalsele tervisele;
- 4) analüüsib inimese kehalise aktiivsuse mõju tervisele ja oskab plaanida eri tüüpi kehalist aktiivsust oma igapäevaellu;
- 5) analüüsib enda tervise seisundit ja tegureid, mis võivad mõjutada otsuseid tervise kohta;
- 6) demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid viise, kuidas langetada otsuseid tervisega seonduvate valikute puhul individuaalselt ja koostöös teistega;

Vaimne heaolu

Vaimset heaolu säilitada aitavad tegevused ja mõttelaad. Stress. Stressorid. Stressi kujunemine. Stressiga toimetulek.

Õpilane:

- 7) teab, mis tegurid ja toimetulekumehhanismid aitavad säilitada inimese vaimset heaolu;
- 8) selgitab stressi olemust, põhjusi ja tunnuseid;
- 9) kirjeldab stressiga toimetuleku viise ning eristab tõhusaid toimetulekuviise mittetõhusatest, teab abi ja toetuse võimalusi.

Tervisealane info

Eesti rahvastiku tervisenäitajad. Tervisealased infoallikad ja teenused. Tervise infoallikate usaldusväärsus.

Õpilane:

10) kirjeldab olulisi tervisenäitajaid rahvastiku tervise seisukohalt;

11) analüüsib ja hindab erinevate tervise infoallikate ning teenuste kasutamise võimalusi ja usaldusväärst.

II Suhted ja seksuaalsus

Õppesisu ja õpitulemused

Lähedus suhetes ja seksuaalsus

Lähisuhted. Käimine. Lähedus ja seksuaalhuvi. Vastutus seksuaalsuhtes ja turvaline seksuaalkäitumine. Seksuaalõigused.

Õpilane

1) kirjeldab inimliku läheduse erinevaid avaldumisviise: vastastikust seotust ja meeldimist, sõprust ja armumist;

2) väärtustab tundeid ja armastust suhetes;

3) kirjeldab tunnete ja läheduse jagamise viise ning suhete säilitamise võimalusi;

4) selgitab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid;

5) kirjeldab, milles seisneb partnerite vastutus seksuaalsuhtes ning väärtustab vastutustundlikku käitumist seksuaalsuhtes;

6) kirjeldab seksuaalõigusi kui seksuaalsusega seotud inimõigusi.

Seksuaaltervis

Seksuaalvahekord. Rasestumisvastased meetodid. Seksuaalsel teel levivate haiguste vältimine. HIV ja AIDS. Abi ja nõu saamise võimalused.

Õpilane:

7) kirjeldab tõhusaid rasestumisvastaseid meetodeid;

8) kirjeldab seksuaalsel teel levivate haiguste ärahoidmise võimalusi;

9) teab, mis on HIV ja AIDS; eristab HIVi ja AIDSi müüte tegelikkusest; teab HIVi nakatumise teid ning nakatumise vältimise võimalusi;

10) nimetab, kuhu saab pöörduda abi ja nõu saamiseks seksuaaltervise küsimustes.

III Turvalisus ja riskikäitumine

Õppesisu ja õpitulemused

Uimastid ja nende tarvitamise mõju

Erinevad legaalsed ja illegaalsed uimastid. Uimastite toime kesknärvisüsteemile. Uimastitega seonduvad vääruskumused. Uimastite

tarvitamise isiklikud, sotsiaalsed, majanduslikud ja juriidilised riskid. Uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajaline mõju. Sõltuvuse kujunemine.

Õpilane:

1) eristab legaalseid ja illegaalseid uimasteid ning tähtsustab seaduste rolli tervise kaitsel;

2) kirjeldab uimastite tarvitamise lühi- ja pikaajalist mõju tervisele;

3) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kasutada tõhusaid sotsiaalseid oskusi uimastitega seotud olukordades: ei ütlemine, kehtestav käitumine, abi andmine ja abi kutsumine.

4) kirjeldab, mis on vaimne ja füüsiline uimastisõltuvus ning kuidas see kujuneb;

5) kirjeldab ja demonstreerib õpituatsioonis, kuidas käituda uimastitega seotud olukordades.

Esmaabi

Esmaabi põhimõtted ja käitumine ohuolukordades.

Õpilane:

6) kirjeldab ohuolukordade ärahoidmise oskusi;

7) teab, kuidas käituda turvaliselt ohuolukorras ning kutsuda abi allergia, astma, diabeedi, elektrišoki, epilepsia, lämbumise, mürgituse, palaviku ja valu korral;

8) demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid õnnetusjuhtumite ja traumade korral (nt kuumakahjustus, teadvusekaotus, südameseiskumine, uppumine jne).

Kriis

Kriisi olemus. Käitumine kriisiolukorras.

Õpilane:

9) kirjeldab kriisi olemust ning seda, kuidas käituda kriisiolukorras; teab abi ja toetuse võimalusi.

IV Inimene, valikud ja õnn

Õppesisu ja õpitulemus

Huvide ja võimete mitmekesisus ning valikud. Edukus, väärtushinnangud ja prioriteedid elus. Mina ja teised kui väärtus. Õnn. Toimetulek iseenda ja oma eluga õnne eeldusena.

Õpilane:

1) analüüsib ennast oma huvide, võimete ja iseloomu põhjal ning seostab seda valikutega elus;

2) kasutab kriitilist mõtlemist.

4. Ühiskonnaõpetus

4.1 Õppe-ja kasvatusesmärgid

Põhikooli ühiskonnaõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

1) tunneb huvi ühiskonna probleemide vastu, oskab neid märgata ja uurida ning oma seisukohti ja valikuid põhjendada;

2) teab, kuidas osaleda poliitika kujundamises ja elluviimises nii kohalikul kui ka Eesti riigi tasandil;

3) selgitab demokraatlike põhimõteteid ning märkab nendega seotud ilminguid igapäevaelus;

4) arvestab teisi, märkab ja austab mitmekesisust, seisab vastu kesksete normide rikkumisele ning on seaduskuulekas;

5) määratleb ennast ühiskonna liikmena, Eesti, Euroopa ja maailmakodanikuna;

6) on koostöövõimeline;

7) kasutab ühiskonnaõpetuses omandatud teadmisi, oskusi ja hoiakuid oma edasiste õpingute ja teadlike karjääriotsuste kavandamisel ning langetamisel.

4.2 Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetus on iseseisev õppeaine III kooliastmes, 9. klassis.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõtete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste omandamine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

4.3 Õppetegevused ja füüsiline õpikeskkond

Õppetegevust kavandades ja korraldades lähtub õpetaja kooli õppekavast. Õppetegevust juhib õpetaja valides selleks sobiva keskkonna. Lisaks kooliruumidele võib ühiskonnaõpetuse tund toimuda ka kodukoha ettevõtetes, kohalikus omavalitsuses, kohtus ja teistes keskkondades, mis toetavad õpitulemuste efektiivsemat saavutamist.

Õppetegevustes:

- 1) kasutatakse võimalikult mitmekesiseid ja õpilasi aktiivselt kaasavaid meetodeid, mis toetavad probleemide seadmise ja lahendamise oskuse, töö planeerimise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise arendamist;
- 2) pööratakse tähelepanu poliitika avaldumisele igapäevaelus ning kodaniku rollile oma riigi arendamisel
- 3) majandusteemade käsitlemisel keskendutakse isiklikule majandamisele, ettevõtlusele, riigi majanduse reguleerimisele ja turumajanduse sotsiaalsetele mõjudele
- 4) püütakse ainet käsitleda võimalikult igapäevaeluga seostatult
- 5) suunatakse õpilasi ennast väljendama nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutama näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja asjakohasel juhul elusituatsioone (nt demokraatia rakendamine koolis, kodanikualgatus ja vabatahtlik tegevus kodukohas).

4.4 Hindamine

Ühiskonnaõpetuse õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ühiskonnaõpetuse õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega.

Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata.

Hindamiseks sobivad arvamyslugu ja juhtumianalüüs, dokumendi, statiliste andmete ja kaardi tõlgendamine, avatud ja etteantud vastustega ülesanded, mõiste ja selgituse kokkuviiimine, teabe tõlkimine teise vormi (graafikust tabelisse vms) ning info leidmine, kasutamine ja rühmitamine, statistiliste andmete ja karikatuuri analüüs. Praktiliste tööde puhul hinnatakse töö plaanimise, tegemise, tulemuste tõlgendamise, järeldamise, põhjendamise ning tulemuste esitamise oskust.

4.5 III kooliastme õppeesmärgid

9. klassi lõpetaja:

- 1) teab demokraatia toimimise põhimõtteid ning toob näiteid nende rakendamise kohta; toimib demokraatia põhimõtteid arvestades;
- 2) määratleb ja tunnetab end oma kogukonna ja Eesti ühiskonna liikmena, vastutustundliku kodanikuna Eesti Vabariigis, Euroopa Liidus ning maailmas;
- 3) teab ja järgib inimõigusi, märkab nende rikkumist ning kaitseb inimõigusi, tunnustab erinevaid inimrühmi võrdselt väärtuslikuna ja käitub sallivalt;
- 4) tunneb Eesti riigi põhiseadust ja ülesehitust ning halduskorraldust; oskab suhelda riigi- ja omavalitsusasutustega; oskab leida ja kasutada vajalikku õigusakti; järgib seadusi; selgitab näidete kaudu vabaühenduste toimimise põhimõtteid ja eesmärgi;

- 5) tunneb Euroopa Liidu ülesehitust ja väärtusi ning nimetab liikmesriike; nimetab teisi rahvusvahelisi organisatsioone ja selgitab nende tegevuse eesmärgi;
- 6) selgitab üksikisiku, ettevõtja ja riigi rolli majanduses; teab, mis on avalik ja erasektor; teab maksustamise eesmärgi ning üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 7) kaalub oma võimalusi tulevase töötajana ja ettevõtjana;
- 8) hindab ressursside piisavust ning tarbib säästlikult; tunneb oma õigusi ja vastutust tarbijana;
- 9) oskab leida vajalikku teavet ja vahendeid; kasutab lihtsamaid uurimismeetodeid, arvestab autoriõiguste kaitset;
- 10) teab, mis on üleilmastumine, ja toob näiteid üleilmastumise mõjude kohta majandusele, kultuurile, keskkonnale jne;
- 11) teab riigi juhtimis- ja haldusstruktuuride ameteid/elukutseid ning nende töö sisu ja arutleb selle üle, mis on olulised eeldused selle töö tegemiseks.

4.6 Õppesisu ja -tulemused klassiti

9.klass

I Ühiskonna sotsiaalne struktuur

Õppesisu

Sotsiaalsed rühmad ühiskonnas: soolised, ealised, rahvuslikud, usulised, varanduslikud, regionaalsed jm. Sotsiaalne kihistumine ja selle põhjused. Sotsiaalne sidusus. Sotsiaalne tõrjutus. Sotsiaalne õiglus ja võrdõiguslikkus. Solidaarsus. Väärtused ja identiteedid. Mitmekultuuriline ühiskond ja selle võimalused ning probleemid.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kontekstis kasutada mõisteid sotsiaalsed erinevused, sotsiaalne kihistumine, sotsiaalne sidusus, sotsiaalne tõrjutus, identiteet, mitmekultuurilisus;
- 2) iseloomustab maailma suurimaid usundeid; selgitab usu rolli Eesti ühiskonnas;
- 3) märkab erinevusi sotsiaalsete rühmade vahel ja mõistab nende põhjusi;
- 4) iseloomustab sotsiaalset õiglust, sidusust ja soolist võrdõiguslikkust;
- 5) selgitab mõisteid: rahvus, pagulane, immigrant, migratsioon, emigrant.

II Meedia ja teave

Õppesisu

Raamatukogu, internet. Ajakirjanduse roll ühiskonnas: informeerimine, tähelepanu juhtimine probleemidele, avaliku arvamuse kujundamine, meelelahutus jne. Kommunikatsioonieetika, avaliku ja eraelu piir. Turunduskommunikatsiooni funktsioon ja liigid: valimisreklaam, sotsiaalreklaam, kommertsreklaam jne. Autoriõigused ja -vastutus, teoste kasutamine: viitamine, tsiteerimine, üles- ja allalaadimine. Plagieerimine.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid avalik arvamus, avalik elu, eraelu, ajakirjandusvabadus, ajakirjanduseetika, autoriõigus, autorivastutus, reklaam, intellektuaalomandi kaitse (plagiaat);
- 2) iseloomustab näidete varal avaliku ja eraelu piiride seadmist ning ületamist;
- 3) avaldab põhjendatud arvamust ajakirjanduses käsitletavate probleemide kohta;
- 4) teab reklaami funktsioone ja liike;
- 5) teab autori õigusi ning vastutust; viitab ja tsiteerib nõuetekohaselt;
- 6) tunneb ja eristab erinevaid meediatekste; iseloomustab erineva valdkonna uudiseid;
- 7) kirjutab arvamust teemal vabalt valitud teemal.

III Ühiskonna institutsionaalne struktuur ja kodanikuühiskond

Õppesisu

Avalik sektor ja selle institutsioonid (riigiasutused, kohalik omavalitsus, avalik-õiguslikud asutused). Erasektor kui kasumile suunatud sektor. Kolmas sektor kui mittetulundussektor. Sihtasutused, heategevus, vabatahtlik töö, kodanikualgatused. Kodanikuühiskonna olemus ja põhijooned. Vabaühendused ja MTÜd. Kodanikuosalus ja kodanikualgatus. Vabatahtlik tegevus, kaasatus ühendustesse ja organisatsioonidesse. Noorte osalusvõimalused. Õpilasomavalitsus ja õpilasorganisatsioonid. Noorteprojektid.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja eristab avalikku, era- ja kolmandat sektorit; selgitab nende sektorite rolli ühiskonnas; toob näiteid sektoritest kohalike asutuste-ettevõtete-huvigruppide põhjal;
- 2) kasutab kontekstis õigesti mõisteid riigiasutus, avalik-õiguslik asutus, äri sektor, eraettevõtte, mittetulundussektor, sihtasutus, kodanikuühiskond, vabaühendus, kodanikuosalus, kodanikualgatus, vabatahtlik töö;
- 3) iseloomustab kodanikuühiskonna rolli demokraatia tagamisel;
- 4) mõistab kodanikuühiskonna ja vabaühenduste toimimise põhimõtteid ning eesmärgi;
- 5) analüüsib kodanikuühiskonnas tegutsemise võimalusi ja probleeme ning pakub lahendusi.

IV Ühiskonnaliikmete õigused

Õppesisu

Inimõigused meie igapäevaelus, riigi ja üksikisiku roll nende tagamisel. Inimõiguste rikkumise ärahoidmine. Vägivald, kuritarvitamine, tööorjus, inimkaubandus. Põhiõigused; sotsiaal-majanduslikud, poliitilised ja kultuurilised õigused. Lapse õigused, kohustused ja vastutus. Lastekaitse rahvusvahelised probleemid. UNICEFi tegevus.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid inimõigused, põhiõigused, sotsiaalsed õigused, kultuurilised õigused, majanduslikud õigused;
- 2) selgitab inimkaubanduse ja tööorjuse olemust ning selle mõju ühiskonnale;
- 3) selgitab õiguste ja kohustuste, vabaduse ja vastutuse seost;
- 4) teab olulisemaid inimõigusi sisaldavaid dokumente ning nende rakendumisvõimalusi.

V Riik ja riigivormid

Õppesisu

Riigi tunnused. Riikide jagamine vormi ja sisu alusel. Demokraatliku riigi valitsemise põhimõtted. Võimude lahusus. Õigusriik. Poliitika ja maailmavaade.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) nimetab riigi tunnused; leiab adekvaatset infot erinevate riikide kohta;
- 2) selgitab poliitika olemust ning eristab liberaalset, konservatiivset ning sotsiaaldemokraatlikku maailmavaadet;
- 3) teab, missuguseid mõõdikuid kasutatakse demokraatliku riigi hindamiseks;
- 4) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid demokraatia, autokraatia, totalitarism, võimude lahusus ja tasakaal, õigusriik, absoluutne ja parlamentaarne monarhia, presidentaalne ja parlamentaarne vabariik, unitaar- ja föderaalriik, otsene ja esindusdemokraatia, enamusotsustus, konsensus,

kompromiss;

5) selgitab demokraatia põhimõtteid ning nende rakendamist riigivalitsemises;

6) tunneb demokraatlikus ühiskonnas kehtivaid reegleid ja leiab vastavat infot meediast (nt pluralismi, kaasamist, vähemusega arvestamist, igaühe võrdsust seaduse ees);

7) võrdleb demokraatliku ja mittedemokraatliku ühiskonna põhijooni;

VI Eesti valitsemiskord

Õppesisu

Põhiseadus. Põhiseaduslikud institutsioonid. Riigikogu koosseis ja ülesanded. Valitsuse moodustamine ja ülesanded. Vabariigi President. Kontrollorganid: õiguskantsler, riigikontroll. Kohus. Kohalik omavalitsus. Õigussüsteem. Eesti kohtusüsteem. Õigusaktide kasutamine. Alaealiste õiguslik vastutus. Kodakondsus. Eesti kodakondsuse saamise tingimused. Kodanikuõigused ja -kohustused. Euroopa Liidu liikmesriikide kodanikud, kodakondsuseta isikud ning kolmandate riikide kodanikud, nende õigused ja kohustused Eestis. Erakonnad. Erakonna ülesanded demokraatlikus riigis. Eesti parlamendierakonnad. Valimised. Valimiste üldine protseduur. Kandidaadid ehk valitavad ja hääletajad ehk valijad; nende rollid. Valimiskampaania. Teadlik hääletamine.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid põhiseadus, põhiseaduslik institutsioon, põhiseaduslikud õigused, seadusandlik võim, opositsioon, koalitsioon, komisjon, fraktsioon, täidesaatev võim, kohtuvõim, president, õiguskantsler, riigikontroll, kohalik omavalitsus (KOV), kohtuvõim, kohus, õigusaktid (seadus, määrus, otsus) ja nende hierarhia; erakond, valimised, kodakondsus, kodanik, alaline elanik;
- 2) tunneb ja oskab kasutada Eesti Vabariigi põhiseadust ning iseloomustab Eesti riigi poliitilist ja halduskorraldust; tunneb Eesti maakondi, nende keskuseid ja valdasid Valgamaal;
- 3) mõistab seaduste järgimise vajadust ja seaduste eiramise tagajärgi ning teab, kuhu oma õiguste kaitseks pöörduda; oskab leida vajalikku õigusakti ning kasutada elektroonilist Riigi Teatajat (eRT);
- 4) teab riigi- ja omavalitsusasutuste struktuuri, sh riigi- ja omavalitsusasutuste portaalide kasutusvõimalusi; leiab avaliku sektori organisatsioonide kodulehtedelt vajalikku infot;
- 5) tunneb kodanikuõigusi ja -kohustusi, Eesti Vabariigi ja Euroopa Liidu kodakondsuse saamise tingimusi;
- 6) selgitab valimiste üldiseid põhimõtteid; nimetab valitavaid institutsioone;
- 7) teab peamisi rahvusvahelisi organisatsioone, mille liige Eesti on; selgitab seal liikmeks olemise põhjust;
- 8) nimetab Eesti parlamendierakondi; eristab opositsiooni ja koalitsiooni;
- 9) teab nimeliselt olulisemaid Eesti juhtpoliitikuid ja ühiskonnategelasi;
- 10) teab Euroopa Liidu liikmelisusest tulenevaid õigusi, võimalusi ja kohustusi.

VII Majandus

Õppesisu

Klassikalised majandusvormid. Majanduselu valdkonnad. Turumajanduse põhijooned. Nõudmine ja pakkumine. Konkurents. Tootlikkus ja kasum. Ettevõtluse vormid: aktsiaselts (AS), osaühing (OÜ), füüsilisest isikust ettevõtja (FIE). Ettevõtluse roll ühiskonnas. Riigi roll majanduses: plaanimine ja regulatsioon. Riigieelarve. Maksud, maksustamise põhimõtted. Tulude ümberjagamine. Ühishüved ja sotsiaalne turvalisus. Aus maksumaksmine. Sotsiaaltoetused ja sotsiaalkindlustus. Tööturg. Tööturu mõiste. Tööandja ja töövõtja rollid töösuhetes. Hõivepoliitika, tööturu meetmed tööandjaile ja töötajaile. Isiklik majanduslik toimetulek. Palk ja palgaläbirääkimised. Isiklik eluarve. Elukestva õppe

tähtsus pikaajalises toimetulekus. Säästmine ning investeerimine. Laenamine. Tarbijakäitumine, säästlik ja õiglane tarbimine. Tarbijakaitse kaupade ja teenuste turul. Tootemärgistused.

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ja oskab kasutada kontekstis mõisteid plaani-, naturaali- ja turumajandus, turg ja turusuhted, nõudmine, pakkumine, konkurents, monopol, kasum, riigieelarve, riiklikud ja kohalikud maksud, ühishüvis ja erahüvis, tööleping, tuludeklaratsioon, sotsiaalne turvalisus, vaesus, sotsiaalkindlustus, sotsiaaltoetus, tööturg, bruto- ja netopalk, ümbrikupalk, laen, investeering, tarbijakaitse;
- 2) tunneb erineva haridusega inimeste võimalusi tööturul; selgitab omaniku, ettevõtja, tööandja, töövõtja, töötu mõisteid;
- 3) selgitab majanduselu valdkondi ning iseloomustab neid kohaliku tööturu näitel;
- 4) teab eelarve koostamise põhimõtteid, oskab arvutada netopalka;
- 5) teab oma õigusi ja vastutust tarbijana ning tarbib säästlikult; tunneb tootemärgiseid;
- 6) kirjeldab tänapäeva turumajanduse põhimõtteid ning ettevõtluse ja riigi rolli majanduses; selgitab maksustamise eesmärgi, teab Eestis kehtivaid makse, üksikisiku õigusi ja kohustusi seoses maksudega;
- 7) selgitab Eesti Panga ja erapankade tegevust;
- 8) leiab vajalikku majandus- ja tarbimisalast infot institutsioonide kodulehtedelt.